

GELENEKSEL MUĞAM SANATININ ÇAĞDAŞ AZERBAYCAN MUSİKİSİNE ETKİSİ

SEATTLE, ABD, ŞUBAT 2006... BENAROYA HALL KONSER SALONUNDA «ICEBREAKER III: THE CAUCASUS» ADIYLA KAFKAS ÜLKELERİ ÇAĞDAŞ ULUSLARARASI MÜZİK FESTİVALİNDE ÇAĞDAŞ AZERBAYCAN BESTEKÂRLARININ ESERLERİ SESLENDİRİLDİ... BESTECİ TEKNİKLERİNİN İNCELİKLERİ VE DEĞİŞİK ÖZGÜN YETENEKLERİYLE "ODLAR YURDU" NUN PAHA BİÇİLMEZ MUSİKİ DEĞERİNİN - AZERBAYCAN MUĞAMININ TONLAMALARI AÇIK ŞEKİLDE KENDİNİ GÖSTERMEKTEDİR. SALONDA SESLENEN ALKIŞLAR BESTECİ VE SAZ SANATÇILARINA SADECE BİRER TEŞEKKÜR İFADESİ DEĞİL, AYNI ZAMANDA İNANILMAZ DERECE KISA BİR SÜRE ZARFINDA DOĞMA KÜLTÜRLE BAĞLANTISINI KESMEDEN ÇAĞDAŞ MUSİKİ ÇEVRESİNE GİREBİLMİŞ BESTEKÂR EKOLÜNÜN HİZMETLERİNİ TANIMAK ANLAMINA GELİYORDU. AZERBAYCAN BESTEKARLARI GEÇMİŞ VE GELECEK, GELENEK VE TECRÜBELER ARASINDA KÖPRÜ KURARKEN ŞARKIN GEÇMİŞİNE OLAN BAĞLILIĞI VE BATININ YENİLENMEYE CAN ATIŞINI BİR ARAYA GETİRMENİN MÜMKÜN OLDUĞUNU İSPAT EDİYORLARDI.

Azerbaycan musiki sistemindeki gelenek paradoksal olsa da yeniliğe karşı koymadı, hatta bu yeniliği kısmen kendisi teşvik etti. **Muğam Azerbaycan bestekarlarının düşüncelerinin model ve düşüncelerinin kaynağını oluşturdu. Bestecilerin**

bazıları muğamın dramatik ruhunu benimserken diğerleri de destansı özelliklerini kabul etmiştir. Muğam yaratıcı arayışların çemberine dokunulmadan değil, dönüşerek dahil oldu. Tek değişmeyen şey Azerbaycan bestekar ekolünün estetik ve tarz kayna-

ğını oluşturan muğamın rolü idi. Hatta en radikal besteciler bile, yani çağdaş bestecilik tarzının savunucuları bile onun çok yönlü etkisinden kaçamadılar. Bu süreci Fuzuli'nin ölmez kahramanları Leyla ve Mecnun'u muğam dili ve operayla ölümsüzleştiren, aynı zaman-

da yüzyıllar boyunca takdis edilmiş muğamı yeni sistemde sunan Üzeyr Hacıbeyli başlattı. Daha sonra onu yeni yetişen milli besteciler takip ettiler. Onların her birisi bu kadim janra yeni yorum katmışlardır.

Fikret Emirov, daha sonra ise Niyazi ilk kez senfonik muğam janrını musiki kültürümüze ge-

tirmişlerdir. Cevdet Hacıyev ise muğamı senfonik konseptte dahil etmiştir. Cahangi Cahangirov ve Nazim Aliverdibeyov koro ifasında muğamı kullanırken, Soltan Hacıbeyov muğamın sahip olduğu konçerto olanaklarını yüze çıkarmış, Tofik Guliyev ve Rauf Hacıyev bu sanat tarzını popüler

müzikle bir araya getirmişlerdir. Muğamın çağdaş Azerbaycan musiki medeniyeti üzerindeki etkisi gittikçe genişlemiş ve genç bestekarların sanat dünyasında kendi yerini bulmuştur. Vagif Mustafazade ve Rafik Babayev bu kadim sanat türünün cazda kullanım olanaklarını keşfeder-

ken Bülbül ve Reşit Behbudov geleneksel muğam ses sanatını İtalyan "bel canto"su ile bir araya getirmeyi başarmışlardır. Çingiz Sadıgov ise fortepiyano için muğam ve akademik okul seviyesinde gelişen kendine özgü milli tarz yaratmıştır.

Her şeye rağmen muğamın bestekar sanatıyla kaynaşmasında yeni aşama aynı zamanda ülkenin musiki tarihinde yeni bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu süreç Gara Garayev'in adıyla bağlıdır. Garayev'in "Biz demek – dünyanın bir parçasıyız demektir" şeklindeki meşhur ifadesi 20. yüzyılın 60'lı yıllarında Azerbaycan musikisinin küreselleşme sürecinin başlaması anlamına geliyordu. Garayev sanatında muğam caz, blüz, Afırak müziği, İspan müziği tonlamalarıyla temas etmiş bulunuyordu. Üçüncü Senfoni ve Keman Konçertosunda bestekar muğam janrını on ikili tonlamada 20. yüzyılın en radikal besteci tekniklerini kullanarak bir araya getirmiştir. Bu eserler sadece Azerbaycan müzik çevrelerinde değil Sovyetler Birliği çapında da değişik tepkiler toplamıştır. O dönemde muhafazakar kesim "sosyalist realizmi" önermelerine göndermede bulunarak Gara Garayev'i Sovyet müzik gelenekleri ve ideolojisini ihlal ettiği gerekçesiyle eleştirmişlerdir. Buna rağmen Garayev'in ektiği tohumlar kısa sürede ürününü verdi: Azerbaycan musikisinde yenilenme süreci başladı ve muğamla ilgili yeni bakış açısının şekillenmesi bu sürecin ayrılmaz bir parçası haline geldi. Azerbaycan musikisinin avangart sahnesine yeni besteciler çıktı. Bunların ekseriyeti Garayev'in öğrencileri idi. Bu besteciler çalışmalarında eski muğam sanatının derinliklerine

inerek bu janrı cesur yaratıcılık denemelerinde kullanıyorlardı. Doğası itibariyle lirik ve dramatik bir yaratıcı yeteneğine sahip Arif Melikov tüm eserlerinde, özellikle senfonilerinde muğamın dinamik karakterine atıfta bulunarak 20. yüzyılın aleatoriki, sonoristik ve diğer araçlarla bu sanat janrını kullanıyordu. Doğrudan benzerlik olmasa da H.Mirzazade'nin musikisinde ve müzik temalarında, ayrıca gelişim yöntemlerinde muğamın birçok ilkesi yaşamaktadır. Ağşın Alizade ise muğamın destansı özelliklerine odaklanmıştır. Onun için muğam modern yaşamın gü-rültüsünden kurtaran bir ilaçtı. Bu anlamda onun "Muğam Senfonisi"ni, "İhtiyar Şarkıcı" ve organ için yazdığı "Muğam Sesleri"ni dinlemek yeterlidir. Vasif Adıgözeloğlu eserlerinde muğamın güzelliklerini yeniden canlandırmaktadır. Onun tüm eserlerinde, şarkı, opera veya oratoryalarında muğamı mükemmel bir şekilde bildiği hissedilmektedir.

Geçen yüzyılın 60-70'li yıllarında Azerbaycan'da "yeni musiki" tarzı meydana geldi. Bu tarzın anahtar isimlerinden Firengiz Alizade "Gabil-sayağı" (Gabil gibi) öyküsünde çağdaş bestekarlık sanatı araçlarını kullanarak ünlü kemence ustası Habib Aliyev'in tarzını taklit etmiştir. Bu kompozisyon "sanatkarın amentüsü"ne dönüşerek halen bestekarın arayışlarına yön vermektedir. F.Alizade'nin ünlü Amerikan kuarteti Chronos'la birlikte çıkardığı diskin adı da "Muğamsayağı"dır (Muğam tarzı). Onun Alim Gasımov'un da yer aldığı "Derviş" kompozisyonu (Cavanşir Guliyev'in "Karvan" eseriyle birlikte) 2001-2005'de ünlü viyolensel ustası Yo-Yo Ma'nın şefliğinde gerçekleşmiş "İpek Yolu" festivalinin progra-

mina dahil edilmiş ve dünyanın en ünlü konser arenaslarında seslendirilmiştir. Milli bestekarların yolunu devam ettiren Ferec Garayev başlangıçta muğamın cazibesinde de-ğildi. Ama her bir halde bestekarın sanatsal tefekküründe – melodik modellerle mücerret çalışma ilkesi ve zaman algılamasında – her zaman muğam çizgisinin ustaca kullanıldığını görebiliriz. Son zamanlar F.Garayev sanatında beklenmedik bir şekilde muğam unsurlarının yer aldığını görmekteyiz: "Hutbe, Muğam ve Sure" eserinde tarda çalınan Şüşter muğamına atıflar yer almaktadır. Orijinal vizyonu ve tonlama özellikleri sunan, muğam sanatını çok iyi bilen bir besteci olarak Cavanşir Guliyev'in ismini vurgulamak gerekir. O "Muğam Ses Perdelerinde Yedi Öykü" eserinde Azerbaycan'ın büyük muğam sanatının kendine özgü genellemesini yapmıştır. Rehile Hasanova'nın sanatında kadim kısa motifler muğam tonlamaları şeklinde canlanmaktadır. İsmayıl Hacıbeyov ise bu kadim janrı klasik estetik çerçevede yorumlamaktadır.

Azer Dadaşov, Aydın Azimov, Musa Mizayev, Celal Abbasov, Ferheng Hüseyinov, Elmira Mirzayev, Zaur Ferhadov ve diğer Azerbaycanlı besteciler kendi eserlerinde bu geleneksel mirasın özelliklerini uygulamaktadırlar.

Her bir Azerbaycanlı bestecinin muğamla ilgili kendi tarzı vardı. Bu husus Azerbaycan'ın zengin bestekar ekolü mensuplarının bu tarzla ilgili yaklaşımlarından kaynaklanmaktadır. Örneğin, Fikret Emirov ve Vasif Adıgözeloğlu'daki muğam hafızası genlerinde yatmaktadır. Fikret Emirov'un babası Meşedi Cemil Emirov ve Vasif Adı-

gözelov'un babası Zülfü Adıgözelov Azərbaycan'ın ünlü muğam ustaları idiler. Arif Melikov ve Cənabşir Guliyev isə muğam və gənəksəl enstrümanlarla ilgili bilgileri eğitim aldıkları bilim ocaklarında öğrenmişlerdir. Bazı bestekârlar, örneğın Firengiz Alizade, belli arayış döneminı geçtikten sonra muğama yönəlmişler. Üzeyir

Hacıbeyov dönemindeki muğamla sıkı bağıllık gənəği büyük fayda sağlamıştır. Azərbaycan'ın tüm bestekârları muğam ortamında gelişmiş ve her birinin kalbinin derin köşesinde bu kadim gənəğə bağıllık vardır. Batının hayran kaldığı bu büyük değerin hep korunması gerek.

...Seattle konseri F.Alizade'nin

"Alev" prömiyeri ile sona erdi. Segah ve Çahargah muğamları birer alev dilimi misali insanları büyüleyerek içine çekti. Sonunda sahneye kase içinde ateşle girildi ve kadim muğamların yankıları Odlar Yurdu Azərbaycan'ın ebedi sembolüyle birlikte modern bir şekilde yorumlanarak seslendirildi... ❀